

A Gróf-palota és alkotója

Az 1879. évi árvizet követő alkotó mérnöki munka eredményeként 1880 és 1883 között, mindössze négy év alatt alakult ki a szegedi eklektika, amely Európa-szerte is ritkaságszámba menő egységes városépítészeti együttessé formálódott, leginkább a Kiskörúton belül. A századforduló első éveitől kezdődően azután festői hatású, mozgalmasság vonalvezetésű épületek illeszkedtek az eklektika fegyvermezéjébe.

A szegedi szecesszió is *Lechner Ödön* művészetéből táplálkozik, és ehhez jó táptalajt adott a Városháza, a Milkpálota és a Deutsch (Wolf)-palota, amelynek most folyik felújítása (Dózsa u. 2.). E gazdag élményanyag megteremtőleg hatott *Kótya Pál* épületeire (pl. Beregi-ház, Deák F. u. 22.), *Magyar Ede* csodálatra méltó alkotásaira, *Baumgarten Sándor* iskolaépületeire, de *Baumhorn Lipót* közösségi épületeire (pl. zsinagóga, OTP-székház, bérházai), valamint *Raichl J. Ferenc* itteni munkásságára.

Az apatini születésű *Raichl J. Ferenc* (1869–1960) — így, e betű nélkül írom, hiszen terveit így, nem Raichle — írta alá — alkotásai méltó szépségei a szegedi szecesszió. A kiváló építész és vállalkozó pályája elején Szabadkán dolgozott, ahol a vasútállomással szemben lévő volt lakóháza már igazi tehetségről árulkodik. Miután Szabadkán tönkrement, maradék vagyonát elárverezték, 1908-ban Szegedre jött, és itt próbálkozott. Néhány igen érdekes épületet alkotott Szegednek, és ezekre a dús rajzú majolika-díszítések a jellemzők. Vállalkozóként is működött. A Rókusi templom kivitelezésével egy időben tervezte és építette fel a Ságvári u. 4. sz. alatti kétemeletes bérházat, 1908-ban, majd ugyanebben az évben egy kis tégladíszekkel kirakott palotát a Somogyi u. 12. sz. alá, amelyet időközben lebontottak. A Bercsényi u. 17. sz. alatti kétemeletes bérházán a kék színű, mázas virágfüzésekkel díszített homlokzat, a kapuzat és tetőszerkezeti kialakítása igazán különleges alkotásnak minősülhet. Ezt az épületet *Vastagh István* építette.

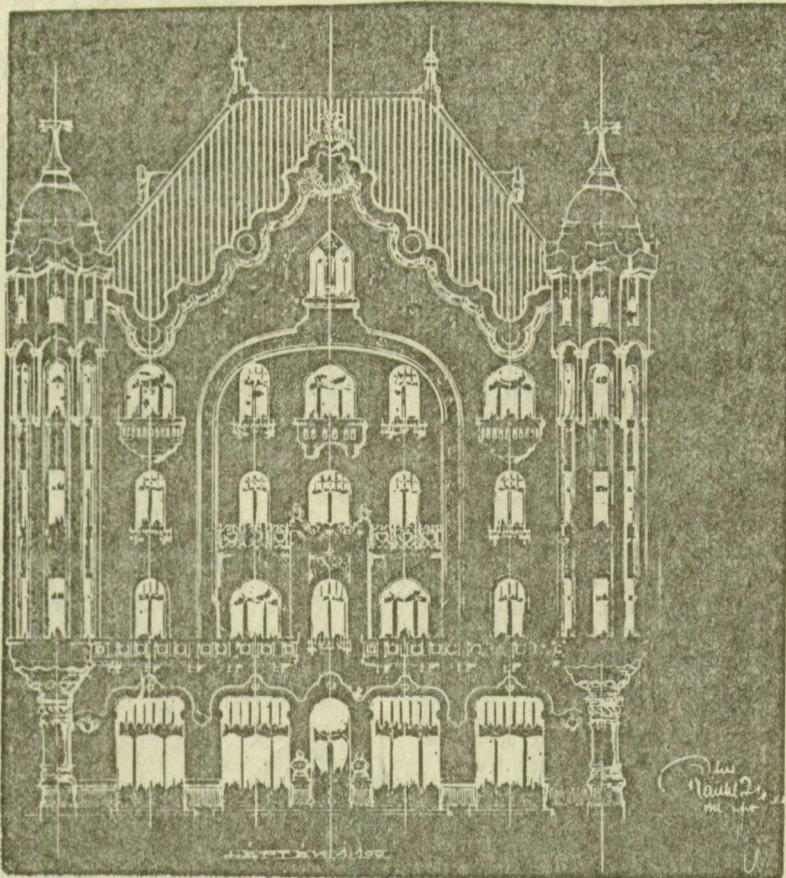
A Szt. István téren, *Zielinski Szilárd* tervei szerint 1904-re felépült ezer köbméteres szecessziós vitoronnyal (Korb Flóris és Griegh Lajos kivitelezésében, később ők tevézték és vitelezték ki a szegedi klinikaépületeket) szemben áll a *Faludy testvérek* háza, amelyet háromemeletesre, tervei szerint 1910-re építettek fel. Saját házat és műtermét (Káráz u. 7.) 1911-ben építette — jelenlegi megjelenése szimplifikált, Sebestyén Endre tervei szerint, egy bórkereskedő számára, 1924-ből —, amelyet azután szegedi tönkremenetele után, a Szabadkáról ideszármazott *Földes Iszó* vásárolta meg.

*Raichl J. Ferenc*nek már Szegedre települését megelőzően is volt kapcsolata az itteni építészettel, hiszen a hajdani a *Kereskedelmi és Iparkamara* (ma Bartók Béla Művelődési Központ) *Vigh Albert* tervezte épületét ő vitelezte ki, 1897-ben.

Szegedi épületei közül kettő érdemel igazán nagy elismerést. Ezek közül az egyik a Lenin krt. és a Hunyadi sgt. sarkán álló kétemeletes lakóház, amelyet félbehagyott építkezésként vásárolt meg, és formált át, majd a Vadász család vásárolta meg. Az épület kerámiadíszei elsődlegesen okker színűek, aranyindákkal díszítve. Ez az épület Szegeden a magyaros szecesszió kiemelkedő alkotása. Számos funkciója volt, bérházként kezdte, de működtek benne magyar, majd francia megszálló katonai parancsnokságok, mozi, lakott benne *Miskolczy Dező* állami díjas professzor, volt egyetemi kollégium, most a szomszédos gimnázium, ismét szépen felújítva.

Városképi hangsúlyával és ornamentális hatalmasságával is legszebb s legerdemesebb épülete a *Gróf-palota*, a Lenin krt. 18–20. sz. alatti. Ezt a kiváló alkotást 1912-ben tervezte, és az építési engedélyt ugyanez év márciusában adták ki. A lakhatási engedélyt következő év május elején kapták meg, de a ház egyes funkcióit már áprilisban megkezdte. A kivitelező maga a tervező volt, akinek egész szegedi működése alatt legjobb építménye *Stumpf János* volt. Szinte minden kivitelezési munkát szegedi iparosok oldottak meg, a vas-munkákat a *Nicholson gépgyár* híd- és vasszerkezeti gyára végezte.

Ez a háromemeletes csodapalota ma is úgy hat, mint egy magyaros motívumokkal feldíszített északnémet reneszánsz csodálat. A három utcára néző épülettömeg sarkait bizarr hatású toronyok hangsúlyozzák alkotói gazdagsággal, artiztikus megjelenéssel. Ezt emelik ki visszamélyedései, amelyek egészen egyedülállóak. A főbejárat helye, hangsúlyozott kiemelése, az egyéb ipari megoldások (asztalos, lakatos) egészen korszerű gondolatok megvalósításai. Az épületen alkalmazott sokféle anyag és felületképzés szerves egységet

Raichl J. Ferenc: Gróf-palota homlokzatterve, aláírásával ellátva

alkot, ritkán látható nagy értékű szecessziós alkotás. Az ornamentika harsánysága, elevensége *Raichl J. Ferenc* művészetére jellemző, és itt kommulált, színességével, festőiségével.

A most 75 éves szecessziós palotát *Gróf Árpád* (Szeged, 1866–Szeged, 1940.) ügyvéd építtette. Édesapja, *Gróf János* (1838–1916) a városi mérnöki hivatalnak volt utbiztos. A család ősei, akkor még Grafok, a vasúti híd építéskor jöttek Szegedre, 1856-ban, Ausztriából. *Gróf Árpád és Kern Ilona* (1874–1966) házasságából négy gyermek született, három fiú és egy lány, *Alice* (1903–), adatközlöm is. A házban 9 lakást (ma 23) alakítottak ki, és itt lakott *Mészáros Károly* nőgyógyász, Mann Jakab veje, *Borbély József* gyógyszerész, Rainer Károly MÁV-mérnök, *Dei Béla* bankigazgató, *Wellisz Géza* kereskedő, *Kőhegyi Andor* hadbíró, *Zsoldos Benő* bíró és a *Gróf család*. Az épület földszintjét bérelte a neves szegedi fűszeres *Kocsis Ferenc*, *Táborosi József* cipész és a *Nagy* nevű zöldséges. A földszint Kiskörúti részén üzemelt a *Reményhez* címzett patika, *Borbély József* tulajdonában, ott, ahol ma a gyermekorvosi rendelés történik. Érdekes megjegyzésre, hogy *Borbély József*

felesége *Váradi Margit*, akinek nagybátyja *Váradi Lipót Árpád* (1865–1923) kalocsai érsek volt.

Raichl J. Ferenc nem volt szerencsés alkotásaival Szegeden sem. Itt is tönkrement, és az első világháború kitörésének évében el is hagyta a várost. Ezután Budapestre költözött, és soha többé nem tervezett, s kivitelezési munkálatokkal sem foglalkozott. Úgy tartotta, hogy őt a szecesszió csak becsapta. Szegeden megvalósult hét tervével és szabadkai alkotásaival együtt azt mondhatjuk, hogy igen kiemelkedő alkotója volt a magyar szecesszió, aki az indák mellett, a Zsolnay-kerámiát és a muránói üveget is igen szívesen alkalmazta alkotásain. Méltán tartjuk őt számon a magyar szecesszió nagy alkotói között.

Raichl J. Ferenc nagy ihletettségu, művei, megvalósult homlokzatai olyan bizarr, és egyedülálló alkotásai Szegednek, minek következtében hosszú időre fel kell jegyeznünk nemcsak művészetét, hanem alkotói-mérnöki tevékenységét is, amely nagy mértékben gazdagította a szegedi eklektikába szövődött szecessziót, a maga harsányságával, színességével, üdeségével, összesimulásával.

BÁTYAI JENŐ

REVICZKY GYULA

Jelszó

Munkára fel, versenyre fel,
Magyarhon ifjai!
Amit ma végezhettek el,
Kár elhalasztani.

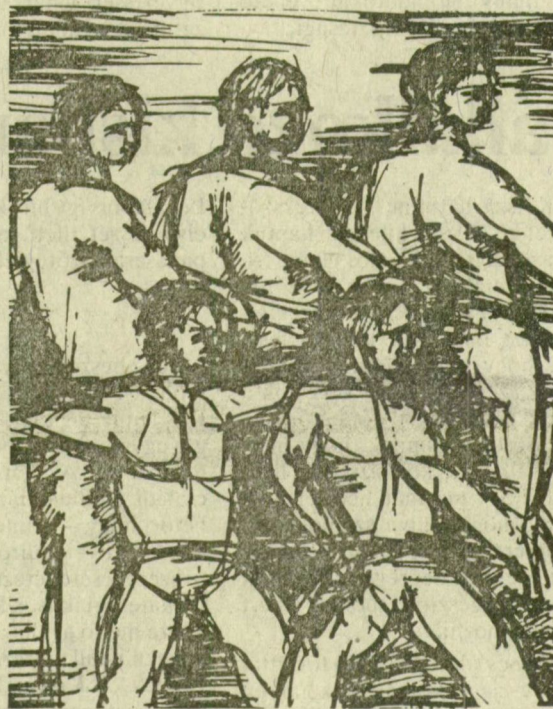
A gyors idő is ép' olyan,
Úgy űz ma holnapot:
Mint habra folyvást hab rohan,
Fel hát! Dolgozzatok!

A perc, ha tűnt, meg nem kerül
Annak, ki ácsorog.
Fut az idő szüntelenül,
Kereke züg, forog.

Selsöpri, aki véle nem
Tud lépést tartani.
Fel hát, jövőnd nemzetem.
Magyarhon ifjai!

Dicsőn végezni: rajtatók
Műlik s nem másokon.
Műt boldogult apáitok
Megkezdtek egykoron.

Teher, nyűg enmagának is,
Ki csak lustálkodik.
Magának is, honának is
Él, aki dolgozik.

CZAKÓ
JÁNOS
RAJZA

Nákics Györgyre emlékezem

haza. A csóti „szűrőtáborba” 1921. október 18-án érkezett, s november 4-én engedték haza. Azt bizonyára bölcsen elhallgatta, hogy az irkutszki foglytáborban „pártiskolát” végzett, sőt harcolt a Vörös Hadseregben. (A másik leszerelési jegy szerint 1940. szeptember 6-án a m. kir. 14. önálló dandár vonattörzsétől, Szegvárról szabadult.)

Felesége, Móra Mária, szőregi volt, így került ő is Szőregre. Itt találta meg elvbarátait. A *Szőreg és népe* (1977) munkatársának maga mondotta el, hogy 1930-ban kezdte fölvenni a kapcsolatot a társaival, s bár ebben az évben letartóztatták, bizonyíték hiányában nem tudtak vádat emelni ellene. A megyei munkásmozgalmi dokumentumok piros kötete (1977) közli a szegedi ítéletábról 1934. január 17-i súlyosbító ítéletét a szőregi kommunista szervezkedés ügyében. Ebből kiderül, hogy a fővárosból Szegeden át 1933 januárjától Szőregre is kiterjedő szervezkedést a rendőrség leleplezte. Szeptember 10-én letartóztatták őket: a lexikonból szintén hiányzó Banda Antal (1904–1975), szabósegédet, Magyar Mihályt (más források Istvánnak mondják), erről közelebbit én sem tudok, Nákics Györgyöt és a ma is élő Csikós Rudolft. A szőregi kommunisták részint Gesztay Mihály (1909–1960), részint Szőgi István (1904–?) révén kap-

csolódtak a szegediekhez. Tamasi Mihály munkájából (1971) tudjuk, hogy Szőgi, miután pesti letartóztatásából szabadult, azt a pártfóladatot kapta, hogy Szegeden végezen illegális szervező- és propagandamunkát. „A szőregi kommunistákat, baloldali szociáldemokratákat propagandaanyaggal látta el, időnként a Tisza-parton tartottak illegális megbeszéléseket. Eszperantoegyesületi kapcsolataikat arra is felhasználták, hogy tájékozódást szerezzenek a Szovjetunióba való kijutás lehetőségéről.”

A szegedi törvényszék előtt azaz védekeztek, hogy csupán baráti összejöveteleket tartottak. Mivel az ügyesség nem tudott kellő bizonyítékot fölmutatni ellenük, a törvényszék november 17-én fölmentette és szabadlábra helyezte őket. Az ügyész azonban fölbebezt, így került ügyük 1934 januárjában az ítéletábrába. A tábla hivatkozott Gesztay Mihálynak, Gombkötő Péternek és Nagy Jánosnak a szőregiek pörével összefüggő, korábbi ítéleteire. Gombkötőt három, Gesztayt egy, Nagy Jánost fél évre ítélték. Az ítélet megállapította, hogy Banda Antal rendszeres összekötést tartott fenn velük, különösen „a kommunista párt szervezésében vezető szerepet betöltő Gombkötő Péterrel”. Gombkötő Szőregen a szociáldemokrata párt gyűlésén az illegális Társadalmi Szemle cikkeket olvasta föl és magyarázta.

Banda Antal Gesztay közvetítésével kapcsolatba került egy névtelennek maradt elvtársával: harmadik találkozásukkor „egy könyvecskét kapott tőle, amely a kommunista párt szervezési munkálatairól nyújt kellő tájékoztatást, és amelyben felhívják figyelmét az elvtársaknak arra, hogy hogyan kell vigyázni a megbeszéléseket és az érintkezéseket illetően. Ezt a könyvecskét utóbb Nákics Györgynek adta át, hogy tartson ebből férjének felolvasást. A könyv azonban ott veszett”. A vád szerint Banda a Társadalmi Szemle számait is továbbadta Gesztaynek, Nákicsnak, Magyar Mihálynak és Csikós Rudolfnak. Banda Antalt a tábla ezért öt hónapi fogságra ítélte.

A többiek fölmentését helyben hagyta. Ám Nákics és társai vizsgálati fogságban két hónapot így is ülték.

Nákics György a folszabadulás után is munkás maradt. Nem ikekezett érdemeiből tőkét gyűjcsolni, és tisztában volt képességeinek határával. 1957-től az Áfor, 1968-tól a járási építőipari szövetkezet szőregi telepének dolgozója lett. 1973 végén ment nyugdíjba. 1984. június 1-jén hunyt el.

Egyszerű ember volt, kétkézi munkás. Látásból ismertem. A leglegzetes, kis termetű emberre úgy emlékszem vissza, hogy mindig kerékpáron láttam, és szájából soha nem hiányzott a csibuk. Hőstetteket nem vitt végbe, de áldozatot hozott a jobb jövőbe, a szocializmusba vetett hitéért.

PÉTER LÁSZLÓ